

- С. 221; Рабінович П. М. Основи загальної теорії права і держави [Текст]: навчальний посібник / П. М. Рабінович. – [3-є вид. зі змін. і доповн.]. – К.: ІСДО, 1995. – С. 93; Теория государства и права [Текст]: учебник [для вузов] / [Козлов В. А., Ливанцев К. Е., Денисов Ю. А. и др.]; отв. ред. А. И. Королев, Л. С. Явич. – Ленинград: Из-во Ленинград. у-та, 1982. – С. 212; Ведерников Ю. А. Теория держави і права [Текст]: навч. посіб. / Ю. А. Ведерников, В. С. Грекул. – [4-е вид., доповн. і переробл.]. – К.: Центр навч. л-ри, 2005. – С. 79.
3. Старчук О.В. Щодо поняття принципів права // Часопис Київського університету права. – К., 2012. – С. 40 – 43.
4. Pieroth B., Schlink B. GrundrechteStaatsrecht 119 ueberarb. Aufl, 1993. – S. 91.
5. Гаскарова М.Л. Концепция достоинства человека в немецком конституционном праве // Журнал российского права. – 2002. – № 4. – С. 157.
6. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Конвенція про дискримінацію в галузі праці та занять № 111. Міжнародна конвенція МОП від 25.06.1958

року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_161

8. Жерукова А.Б. Обеспечение права работника на защиту своего достоинства во время трудовой деятельности как принцип трудового права // Научный журнал КубГАУ. – 2011. – № 67 (03). – С. 1-7.

9. Програма гідної праці для України на 2012-2015 рр. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/europe/ro-geneva/sro-budapest/documents/policy/wcms_183429.pdf

10. Декларація МОП про соціальну справедливість в цілях справедливої глобалізації: прийнята Міжнар. конф. праці на її 97-й сесії 10 червня 2008 р. // Труд за рубежом. – 2008. – № 4. – С. 142-156.

11. Паньков Д.А. Принципи правового регулювання колективних трудових відносин: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. – Одеса, 2007. – 20 с.

12. Комментарий к Трудовому кодексу Российской Федерации. Изд. 5-е, испр., доп. и перераб. / отв. ред. проф. Ю.П. Орловский. – М.: «КОНТРАКТ»: ИНФРА-М, 2011. – 1456 с.

УДК 343.977

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Варчук О. Г.,

здобувач кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ

Анотація: Проаналізовано особливості підготовки і проведення криміналістичної експертизи документів, судово-бухгалтерської, фінансово-економічної і судово-психологічної експертизи при розслідуванні економічних злочинів.

Ключові слова: економічні злочини, фіктивні підприємства, фінансово-господарська діяльність, судові експертизи.

Анотация: Проанализированы особенности подготовки и проведения криминалистической экспертизы документов, судебно-бухгалтерской, финансово-экономической и судебно-психологической экспертизы при расследовании экономических преступлений.

Ключевые слова: экономические преступления, фиктивные предприятия, финансово-хозяйственная деятельность, судебные экспертизы.

Annotation: The article outlines features of the preparation and conduct criminalistic examination of documents, forensic accounting, financial, economic and forensic psychological examination in the investigation of economic crimes.

Key words: economic crimes, fictitious enterprises, financial and economic activities, forensic expertise.

Під економічними злочинами розуміються корисливі злочини, які вчиняються особами з використанням легальних форм господарської діяльності чи повноважень по контролю за цією діяльністю [1, с. 15; 2, с. 30-31]. Особливістю розслідування економічних злочинів є те, що встановленню і дослідженню підлягає низка обставин фінансово-господарської діяльності підприємств, які були використані в механізмі злочинної діяльності. Як правило, встановлення таких обставин пов'язане зі значними труднощами, оскільки вимагає залучення і використання спеціальних знань з різних наукових галузей. Зокрема, це стосується обставин використання фіктивних підприємств (ст. 205 КК України), що є підпорядкованим злочином при вчиненні злочинів, безпосередньо спрямованих на заволодіння чужим майном або отримання незаконної матеріальної вигоди (шахрайства – ст. 190 КК України, заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим

становищем – ч. 2 ст. 191 КК України, контрабанда – ст. 201 КК України, ухилення від сплати податків – ст. 212 КК України та ін.).

Питання використання спеціальних знань при розслідуванні економічних злочинів досліджувалися Г.А. Матусовським [1, с. 461-471], А.Ф. Волобуєвим [3, с. 236-282], В.В. Лисенко [4, с. 154-221], С.С. Чернявським [5, с. 538-557] та іншими авторами. Але у дійсний час, у тому числі у зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України, спектр завдань, які вирішуються за допомогою спеціальних знань, значно розширився. Визначення новітніх тенденцій у використанні спеціальних знань при розслідуванні економічних злочинів і складає мету цієї статті.

Згідно ст. 93 КПК сторона обвинувачення і сторона захисту мають рівні права на збирання доказів, у тому числі в залученні обізнаних осіб, що володіють спеціальними знаннями. Використання спеціальних знань можливе в двох, передбачених кримінально-процесуальним законом, формах: 1) залучення спеціаліста для надання безпосередньої

© Варчук О.Г., 2014

технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду (ст. 71 КПК); 2) експертиза (ст. 242 КПК). Основною формою використання спеціальних знань у судочинстві визнається судова експертиза. Згідно ст. ст. 242, 243, 332 КПК суб'єктами залучення судового експерта є: слідчий, прокурор, сторона захисту, слідчий суддя, суд. Експертиза може бути призначена для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, коли для цього необхідні спеціальні знання, за виключенням правових питань.

При розслідуванні економічних злочинів досить часто правоохоронними органами встановлюється комерційні структури, які надавали злочинцям незаконні послуги щодо здійснення певних фінансових операцій або використовувалися для приховання і легалізації викрадених коштів. Встановлення обставин їх діяльності вимагає використання спеціальних знань, зокрема, у формі судових експертиз. Як показує аналіз сучасної слідчої практики, найчастіше виникає потреба у використанні спеціальних знань у галузі криміналістики, економіки і фінансів, психології.

Криміналістична експертиза документів. Необхідність у призначенні такої експертизи виникає при дослідженні різноманітних документів, в яких знайшли відображення як факти реєстрації підприємств, так і обставини укладання господарських угод. На зміну поліграфічним способам друкування при підробці документів (плоскому друкуванні, фотоцинкографії, ручного набору друкарського шрифту при виготовленні кліше печаток), прийшло використання новітнього електронного і електрофотографічного обладнання. В підприємницькій діяльності широко використовуються документи, виготовлені за допомогою комп'ютерної і копіювально-розмножувальної техніки, а також кліше печаток і штампів, виготовлені за технологією зарубіжних фірм. Нормативними актами, які регулюють порядок замовлення і виготовлення печаток і штампів, встановлюється тільки розмір їх рамок, але не регламентується конфігурація шрифту і його розміри, які добираються довільно або з урахуванням вимог замовника.

У кримінальних провадженнях стосовно діяльності підприємств можуть виникнути потреби:

1) у встановленні факту виготовлення документу з використанням комп'ютерної техніки чи одержання копії за допомогою копіювально-розмножувальної техніки;

2) у вирішенні діагностичних, а в окремих випадках й ідентифікаційних завдань за документами, виготовленими за допомогою цівкових, лазерних принтерів та копіювально-розмножувальної техніки;

3) в ідентифікації матричних принтерів за виготовленими з їх допомогою документами.

При призначенні технічної експертизи документа, виготовленого з використанням комп'ютерної чи копіювально-розмножувальної техніки, можуть бути вирішені такі задачі:

- визначення способу виготовлення документу;

- визначення виду і моделі технічного засобу, за допомогою якого було виготовлено документ;

- факт виготовлення кількох документів за допомогою одного і того ж конкретного технічного [6; 7].

Судово-бухгалтерська експертиза. При розслідуванні злочинів, при вчиненні яких використовувалися послуги підприємств, нагальною є потреба в аналізі руху грошових коштів і матеріальних цінностей конкретної підприємницької структури, а іноді кількох підприємств і комерційних банків. Інструментом такого аналізу є документальна ревізія, але вона використовується у кримінальних провадженнях цієї категорії лише як засіб виявлення ознак злочину, в наслідок чого її матеріали мають обмежене доказове значення. Тому для перевірки встановлених ревізією фактів потрібне проведення судово-бухгалтерської експертизи. При її підготовці і призначенні треба виходити з таких положень:

1) разом з постановою про доручення проведення експертизи експертові потрібно надавати документи бухгалтерського обліку, які містять відомості – вихідні дані для вирішення поставлених питань (тут потрібна попередня консультація з експертом);

2) якщо експертиза призначається з метою перевірки висновків документальної ревізії, у постанові про доручення проведення експертизи потрібно зазначити, які саме висновки і з яких причин викликають сумнів;

3) якщо в підприємницькій структурі, діяльність якої досліджується, бухгалтерський облік був спрощений або взагалі не вівся, в якості вихідних даних можуть бути використані і не бухгалтерські документи (укладені договори та свідчення, документи комерційного банку про виплати, проведені з рахунку підприємства тощо).

4) документи, які надаються експертові, повинні бути систематизованими за господарськими операціями та часовими періодами, а також пронумерованими і підшитими.

Фінансово-економічна експертиза. Така експертиза повинна проводитися, зокрема, у випадку виявлення ознак використання злочинцями фіктивних підприємств. Фінансово-економічна експертиза має своє коло питань і відповідну методику проведення. Зокрема, її типовими завданнями є встановлення:

1) статутної і фактичної мети та предмету діяльності підприємства;

2) наявності і джерел формування фінансових ресурсів підприємства;

3) реальної господарської діяльності підприємства;

4) наявності у підприємства достатнього персоналу для здійснення заявленої господарської діяльності;

5) дотримання правил нарахування і строків внесення податків та інших обов'язкових платежів;

6) дотримання правил фінансування і кредитування, встановлених чинним законодавством (втому числі валютного законодавства);

7) платоспроможності підприємства (спроможність виконувати зобов'язання за укладеними угодами);

8) дотримання законодавства про зовнішньоекономічну діяльність;

9) чи за призначенням витрачалися кредитні кошти;

10) чи за призначенням витрачалися кошти, одержані в порядку бюджетного фінансування;

11) чи були достатні підстави для перерахування коштів за межі України;

12) чи було повернення коштів або матеріальних цінностей на територію України.

Але потрібно мати на увазі, що експерт може відповісти на поставлені запитання тільки при наданні йому відповідних документів, в яких знайшла відображення та чи інша сторона господарсько-фінансової діяльності підприємства [8]. Як зазначає С.С. Чернявський, у багатьох випадках слідчі, одержуючи від оперативних працівників матеріали перевірки, без відповідної підготовки та збирання потрібних документів направляють їх для проведення фінансово-економічної експертизи. В результаті, за відсутності необхідних документів експерти не можуть дати відповіді на поставлені запитання щодо порушення податкового та іншого законодавства, розмір заподіяної шкоди та інші, які є ключовими в доказуванні економічних злочинів [5, с. 556].

Судово-психологічна експертиза. Необхідність у призначенні вказаної експертизи при розслідуванні економічних злочинів обумовлена тією обставиною, що злочинцями при укладанні різного роду господарських угод використовується обман і зловживання довірою. Економічні шахраї нерідко використовують різноманітні прийоми маніпулювання свідомістю, здійснюють нейролінгвістичне програмування потерпілих, спонукаючи їх до укладання певних договорів і передачі свого майна [9].

Показовим прикладом проведення такого маніпулювання свідомістю є шахрайство, вчинене способом фінансової піраміди стосовно двохсот п'ятдесяти громадян під прикриттям однієї з відомих інвестиційних компаній у місті Києві. В основі способу вчинення злочину було використано психологічний вплив на свідомість і поведінку громадян – учасників так званих інформаційних семінарів, що проводилися з метою збирання коштів для їх подальшого інвестування у доходний бізнес. Як правило, «семінари» проводилися у вихідні дні на базі заздалегідь орендованих у престижних районах столиці приміщень (актові зали державних установ, кінотеатри, дорогі готелі), оздоблених на сучасному рівні. Комфортабельні аудиторії представницького класу, підкреслено респектабельний вигляд членів злочинної організації, які видавали себе за «менеджерів компанії», приємний музичний супровід, наявність працівників охорони в однаковій уніформі (у тому числі й працівників міліції) – усе це створювало в учасників заходів переконання у надійності «компанії», запевняло присутніх у можливості одержання в майбутньому матеріального прибутку від участі в її діяльності. За висновком судово-психологічної експертизи злочинці використали комплекс прийомів психологічного впливу (так звана технологія маніпулювання свідомістю), що суттєво вплинуло на свідомість і поведінку людей, а в юридичному аспекті – стало складовою способом заволодіння чужим майном шляхом обману та зловживання довірою [10].

Судово-психологічна експертиза в таких випадках є засобом встановлення таких особливостей психічної діяльності людини та впливу на її поведінку, що мають юридичне значення і призводять до певних правових наслідків. Об'єктом судово-психологічної експертизи є психічно здорові люди – підозрювані (обвинувачені), свідки, потерпілі. Головним завданням судово-психологічної експертизи є визначення у досліджуваній особі індивідуальних психологічних якостей, домінуючих рис характеру, акцентуацій психічного розвитку та поведінки, певних емоційних реакцій і станів, закономірностей перебігу психічних процесів тощо. Під час проведення цих досліджень застосовують апробовані у світовій експертній практиці методики, а також їх авторські модифікації, відібрані з урахуванням специфіки запитань, що поставлені перед експертом [11, с. 98-144].

Підсумовуючі викладене, потрібно відзначити, що особливості підготовки і проведення вказаних експертиз обумовлюється специфікою об'єктів дослідження, якими виступають документи, в яких відобразилися обставини фінансово-господарської діяльності підприємства та поведінка людей – учасників укладання господарських угод, а також коло питань, що входять у предмет доказування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ / Г. А. Матусовский. – Х. : Консум, 1999 – 480 с.
2. Протидія економічній злочинності / П.І. Орлов, А.Ф. Волобуєв, І.М. Осика, Р.Л. Степанюк, І.М. Зарецька, Едвард Картер, Ричард Ворнер. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 568 с.
3. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва / А. Ф. Волобуєв. – Х.: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 426 с.
4. Лисенко В. В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції (теорія та практика): монографія / В. В. Лисенко. – К.: Логос, 2004. – 324 с.
5. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування: [монографія] / С. С. Чернявський. – К.: «Хай-Тек Пресс», 2010. – 624 с.
6. Липовский В.В., К вопросу о возможности идентификации матричных принтеров по изготовленным с их помощью документам / В.В.Липовский, Г.Д. Лутонина, Т.И. Мороз, Г.В. Прохоров-Лукин, О.Б. Юрченко // Актуальные вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы. – Харьков: Право, 1998. – С. 96-98.
7. Щербаковська Л.П. Возможности дифференциации копіювально-розмножувальних апаратів з кольоровим зображенням при криміналістичному дослідженні документів / Л.П. Щербаковська // Актуальные вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы. – Харьков, 1998. – С. 101-103.
8. Коробова С.А. Финансово-экономическая экспертиза и ее проблемы / С.А. Коробова // Актуальные вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы. – Харьков, 1998. – С. 236-237.
9. Колосова В., Психическое насилие в форме противоправного психологического воздействия как способ совершения мошенничества / В. Колосова, А. Поднебесный // Уголовное право. – 2007. – № 3. – С. 35-38.

10. Князев С.М. Судово-психологічна експертиза у справах про шахрайство, вчинене способом фінансової піраміди / С.М. Князев // Криміналістичний вісник, № 2 (16), 2011. – С. 108-113.

11. Секераж Татьяна Николаевна. Теоретические и методические основы диагностики «порока воли» в судебной психологической экспертизе: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Т.Н. Секераж. – Москва, 2004. – 200 с. РГБ ОД, 61:05-12/190.

УДК 347.191.4

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА КОРПОРАТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЇЇ ОРГАНАМИ У ЗОВНІШНІХ ВІДНОСИНАХ

Давидюк Т. В.,

здобувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Анотація: Стаття присвячена правовідносинам представництва інтересів корпоративної організації її органами у зовнішніх відносинах. У ній викладені існуючі у юридичних колах концепції представництва юридичної особи її органами. Розглянута компетенція виконавчого органу (правління) корпоративної організації, закріплена в законодавстві України. Окреслені особливості представництва інтересів корпоративної організації виконавчим органом у зовнішньокорпоративних відносинах. Запропоновані зміни до норм чинного законодавства з цього питання.

Ключові слова: корпоративна організація, суб'єкти корпоративних правовідносин, органи управління, виконавчий орган, правочин, представництво, повноваження, зовнішньокорпоративні відносини.

Аннотация: Статья посвящена правоотношениям представительства интересов корпоративной организации её органами во внешних отношениях. В ней изложены существующие в юридических кругах концепции представительства юридического лица его органами. Рассмотрена компетенция исполнительного органа (правления) корпоративной организации, которая закреплена в законодательстве Украины. Очерчены особенности представительства интересов корпоративной организации исполнительным органом во внешнекорпоративных отношениях. Предложены изменения в нормы действующего законодательства по этому вопросу.

Ключевые слова: корпоративная организация, субъекты корпоративных правоотношений, органы управления, исполнительный орган, сделка, представительство, полномочия, внешнекорпоративные отношения.

Annotation: The article regards legal relations of representation of interests of corporative organization by its organs in outer relations. It presents the concepts of representation of juridical person by its organs existing in legal circles. The article considers the competence of an executive organ (board) of a corporative organization, which is confirmed by the Law of Ukraine. The peculiarities of representation of interests of a corporative organization by an executive organ in extra-corporative relations are outlined, as well as suggestions are made concerning changes of the norms of current Laws touching on this problem.

Key words: corporative organization, subjects of corporative legal relations, governing organs, executive organ, bargain, representation, authority, outer corporative relations.

Загальновідомо, що правовідносини представництва наскрізні та стосуються всіх галузей права, у т.ч. корпоративного. Їх постійно вивчають, втім, деякі з питань залишаються спірними, як-то можливість віднесення органів товариства до суб'єктів корпоративних відносин. Гіршою є ситуація, коли проблема не розглядається взагалі і відсутні пропозиції щодо її вирішення. Однією із таких проблем є представництво корпоративної організації її органами у зовнішніх відносинах. Вирішення окресленої проблематики, правильне її розуміння та регулювання відносин представництва товариства - це передумова досягнення юридичної мети самої юридичної особи, задля якої вона і була створена.

Метою статті є встановлення особливостей представництва інтересів корпоративної організації її органами у зовнішньокорпоративних відносинах.

Правовідносини представництва побудовані за двоступеневою системою – внутрішні та зовнішні. Внутрішня сторона охоплює відносини між

представником та особою, яку він представляє. Зовнішня сторона характеризує відносини, що виникають між третіми особами та представником під час укладення правочинів, на які той був уповноважений особою, інтереси якої він представляє [7, с. 99]. Представництво у корпоративних відносинах поділяється на внутрішньокорпоративне та зовнішнє, кожне з яких, у свою чергу, містить внутрішні і зовнішні відносини представництва. Учасниками зовнішньокорпоративних відносин є саме товариство (юридична особа – як центральний суб'єкт корпоративних відносин) та його учасники (акціонери) [8, с. 80], як суб'єкти, які наділені, відповідно до законодавства України, правосудністю та дієздатністю.

Стосовно питань управління та діяльності органів товариств, часто вказується, що органи *представляють* товариство у відносинах з третіми особами. Це пов'язане із тим, що в юридичній сфері існує точка зору про необхідність віднесення суб'єктів, що здійснюють функції органів юридичної особи до суб'єктів корпоративних відносин [10, с. 53].